

Ympäristöministeriö
Luontoympäristöosasto
Eira Kuikka
PL 35, 00023 VALTIONEUVOSTO

Helsinki 20.5.2011

Viite: YM8/400/2011

Asia: LAUSUNTO MERIEN TUTKIMUKSEN KANSALLISEN STRATEGIAN LUONNOKSESTA

Suomen Merentutkijat – Havsforskarna i Finland ry (SMT) kiittää ympäristöministeriötä mahdollisuudesta lausua Merien tutkimuksen kansallisen strategian luonnoksesta. Lausuntonamme esitämme seuraavan:

Suomalainen merentutkimuksen organisaatorakenne koki historiansa kenties suurimman muutoksen vuoden 2009 alusta kun Merentutkimuslaitos lakkautettiin ja sen toiminnot hajautettiin Ilmatieteen laitokseen ja Suomen ympäristökeskukseen. Muutoksen valmistelussa merentutkimusta ei tarkasteltu valtakunnallisen merentutkimusstrategian näkökulmasta, vaan muutos tehtiin vaihtoehdot huonosti analysoiden. Suurin osa alaa hyvin tuntevista lausunnonantajista piti muutosta huonona. Tässä valossa SMT pitää erityisen tärkeänä kansallisen merentutkimusstrategian valmistelua. SMT on siksi valmistellut samanaikaisesti myös oman esityksensä kansalliseksi merentutkimusstrategiaksi.

SMT pitäytyy lausunnossaan laajempiin periaatteellisiin kysymyksiin eikä tässä vaiheessa ota kantaa strategialuonnoksen yksityiskohtiin.

Lausuttavana olevan merien tutkimuksen kansallisen strategian lähtökohdaksi näyttää otetun merien tutkimuksen yhteiskunnallinen tarve, jota SMT pitää oikeana lähtökohtana. On viisasta arvioida minkälaista merentutkimusta ja asiantuntemusta maamme tarvitsee ja miten tavoitteet tehokkaimmin voitaisi saavuttaa. Strategialuonnoksessa on varsin seikkaperäisesti kuvattu Suomen asemaa suhteessa meriin ja siitä seuraavaa merentutkimustarvetta. Siksi on varsin erikoista, että kansallisen strategian tiivistelmässä merien tutkimukselle on tunnistettu vain kolme yleisen tason keskeisintä tavoitetta:

1. Monialainen huippututkimus ja huippuyksikön rakentuminen
2. Tutkimustulosten laaja hyödynnettävyys ja tutkimukseen perustuva arvoverkkopohjainen palvelukehitys
3. Merien tutkimuksen osaamisen ja monialaisen tutkijakoulutuksen vahvistaminen.

Mikään näitä tavoitteista ei ole erityisesti merentutkimukseen liittyvä, vaan sopii mihin tahansa tutkimusalaan. Ne eivät ole suomalaisen merentutkimuksen kannalta edes uusia

tavoitteita. Strategialuonnoksesta tuntuvat puuttuvan konkreettiset toiminnalliset tavoitteiksi, joilla olisi uutta annettavaa Suomelle.

On myönteistä, että strategiatyössä on identifioitu huippuyksikön rakentaminen, koska kansallinen päätöksenteko on vienyt Suomen merentutkimusta päinvastaiseen, hajautettuun, suuntaan. Valitettavasti strategiseksi lähtökohdaksi on kuitenkin otettu käsitteellisesti erikoisesti hajautetun huippuyksikön rakentaminen. Vuoden 2009 alusta toteutettu merentutkimuksen organisaatiomuutos on heikentänyt oleellisesti merentutkimuksen kansallista asemaa ja lisännyt alan hajanaisuutta sekä heikentänyt resurssien käytön tehokkuutta. Merentutkimus siirrettiin muiden alojen laitosten sisäiseksi asiaksi ja merentutkimuksen linjaukset muiden alojen asiantuntijoiden tehtäväksi. Tavoitteenasetteluksi ei enää riitä, että luodaan edellytykset huippuyksikön kehittymiselle, vaan merentutkimukselle olisi kehitettävä yksikkö, jonka tulee itse osoittaa toiminnallaan olevansa huippuyksikkö.

Merentutkimuslaitoksesta, Ilmatieteen laitoksesta, että Suomen ympäristökeskuksesta sekä suomalaisten geotieteiden tilasta tehtyjen kansainvälisten arvioiden perusteella voi sanoa, että Merentutkimuslaitosta pidettiin jo hyvin ansioituneena laitoksena ja Suomen merentutkimuksen tilaa vähintäänkin hyvänä. Kansainväliset arviot olivat niin seikkaperäisiä, että niiden pohjalta olisi olettanut voitavan helpostikin rakentaa Suomelle konkreettinen kansallisen merentutkimusstrategia.

Merien tutkimuksen kansallisessa strategiassa analyysi nykytilasta ja sen heikkouksista on häkellyttävä. Siinä olisi odottanut analyysia siitä, mitä parannuksia vuoden 2009 alusta toteutettu organisaatiomuutos merentutkimukseen on tuonut vai onko mitään. Merentutkimuksen parantamiseksi muutos väitettiin tehdyn. Strategiasta puuttuu kokonaan tämä analyysi. Päinvastoin siinä todetaan, että ”merien tutkimus on kärsinyt etenkin hankekehityksen ja tutkimuksen hajanaisuudesta” ja ”Jatkossa tarvitaankin tehokkaita mekanismeja kokonaisvaltaisen, tieteenalarajat ylittävän tutkimus- ja kehitystyön synnyttämiseen ja pitkäjänteiseen kehittämiseen.”.

Tutkimuksen hyödynnettävyyden ja palvelukehityksen painottaminen on varmasti yhteiskunnallisesti myönteistä, mutta siitäkin puuttuu konkreettisuus. Monet strategialuonnoksessa mainituista palveluista ovat olleet jo pitkään olemassa, mutta aineelliset ja henkilövoimavarat ovat olleet riittämättömiä toiminnan laajentamiseen. Merentutkimuksen havainto- ja mallinnusmenetelmien kehitys on taas mitä suurimmassa määrin kansainvälistä yhteistyötä vaativaa jatkuvaa toimintaa, jonka resurssit Suomessa ovat vaatimukseen nähden pienet ja hajallaan eri organisaatioissa.

Osaamisen ja tutkijakoulutuksen vahvistaminen on myös osin abstrakti tavoite, joka ei strategiassa konkretisoidu. Lienee selvä, ettei suomalaisessa yliopistolaitoksessa ole kovin suuria resursseja tavoitteen toteuttamiseen yksin. Siksi tutkijakoulutus on vuosia, jopa vuosikymmeniä toteutettu Suomessa yhdessä yliopistojen ja alan tutkimuslaitosten kesken. Erillisten tohtoriohjelmien sijaan on käytetty tutkimushankkeita koulutuksen osana. Mikäli strategisen tavoitteen toteuttamiseksi ehdotetaan voimavaroja kilpaillun tutkimusrahoituksen lisäksi, on SMT valmis yhtymään asetettuun tavoitteeseen, muussa tapauksessa strategiset tavoitteet eivät tuo suomalaiseen merentutkimukseen kovinkaan paljon uutta.

SMT pitää strategialuonnoksen suurimpana heikkoutena sen epäkonkreettisuutta. Strategialuonnoksesta heijastuu selvästi se, että valmistelutyö on tehty olemassa olevien

laitosten lähtökohdista merentutkimuksen tarpeen ja sisäisen logiikan sijasta. Muilla tärkeillä tutkimusaloilla on Suomessa yleensä oma erityinen johtava vastuutahonsa, jonka toiminnan varassa ala elää ja kehittyy ja johon yhteistyöverkosto tukeutuu.

Strategiassa esitetyn löyhän koordinaatioelimen, joka todennäköisesti koostuisi muista kuin merentutkimuksen asiantuntijoista, olemassaolo paremminkin hidastaisi alan kehitystä ja toimintavastetta kuin edistäisi sitä. Samalla se antaisi tilaa alalla toimiville muiden alojen organisaatioille laitospöytäkirjojen intressien ajamiseen merentutkimuksen kokonaisedun kustannuksella.

Strategian pohjana oleva merentutkimuksen organisaatorakenne ei perustu sen enempää välittömään poliittiseen kuin asiantuntijaohjaukseenkaan. On hyvin epätodennäköistä että tällaisella rakenteella saataisiin aikaan tehokasta merentutkimusta ja rajallisten resurssien optimoittua käyttöä. On todellinen vaara, että suomalainen merentutkimus ajautuu eurooppalaiseen merentutkimusmarginaaliin kun toimijoita on paljon ja niiden toiminnat ovat osin päällekkäisiä. Esimerkiksi merellisten havaintojen tekeminen on hyvin kallista ja hankalaa. Vaikka strategialuonnoksessa käsitellään ansiokkaasti uusia havaintoteknologioita, ei siinä anneta minkäänlaisia suuntaviivoja siihen, miten havaintotoiminnan yhteistyö käytännössä tulisi järjestää monien toimijoiden ympärillä.

Pidämme selvästi tehokkaampana perustaa todellinen merentutkimuksen johtava toimintaorganisaatio, joka on poliittisessa ohjauksessa ja toiminnallisesti alan asiantuntijoiden johtama ja joka pystyy nopeasti vastaamaan kansalaisyhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Suomalaisessa merentutkimuksessa on aikaa sitten havaittu palveluiden kehittyvän nopeimmin kuin niille ilmaantuu todellista kysyntää yhteistyöryhmien teoretisoinnin sijasta. Tutkimustarpeet syntyvät sekä tutkimuksen sisäisestä logiikasta tutkimuksen omilla ehdoilla että niistä kysymyksistä, joita yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tilaukset tuovat esiin.

Merentutkimus on kautta historiansa ollut yhteistyötä ja erityisesti kansainvälistä yhteistyötä. Merentutkimus on myös luonteeltaan hyvin soveltava tiede, joten yhteistyö tutkijoiden ja tiedon tarvitsijoiden kesken on aina kuulunut oleellisesti merentutkimukseen. Merentutkimuksen kansainvälinen tiedonvaihto on toiminut Suomessakin yli 100 vuotta, mutta niitä järjestelmiä strategiassa tuskin mainitaankaan. Yhteistyö on merentutkijoille niin itsestään selvää, että sen korostaminen ilman konkreettisia esityksiä siitä miten yhteistyö järjestetään on riittämätöntä.

SMT katsoo, että merien tutkimuksen strategialuonnos on vasta alustava selvitys siitä minkälaisia merentutkimustarpeita Suomella on ja minkälaisia ajatuksellisia suuntaviivoja toiminnan kehittämiseen voisi olla. Strategialuonnoksessa toistetaan haasteita ja mahdollisuuksia, mutta vähemmälle jäävät ne toimet, joilla haasteisiin ja mahdollisuuksiin vastataan. Siihen nähden miten Suomessa on viime vuosina toimittu, strategia on valitettavan yleisluontoinen. Sellaisenaan se antaa vähän todellisia aineksia kehittää merentutkimusta ohi sen mitä kukin laitos sisäisesti parhaaksi katsoo.

Pekka Alenius

puheenjohtaja